

Un manual per a eclipsar-se

La llibertat de matar-se

Els escriptors francesos Claude Guillon i Yves le Bonniec van provocar una forta controvèrsia a França el 1982 quan van publicar un manual sobre el suïcidi. Ara, nou anys després, el llibre ha aparegut en versió catalana.

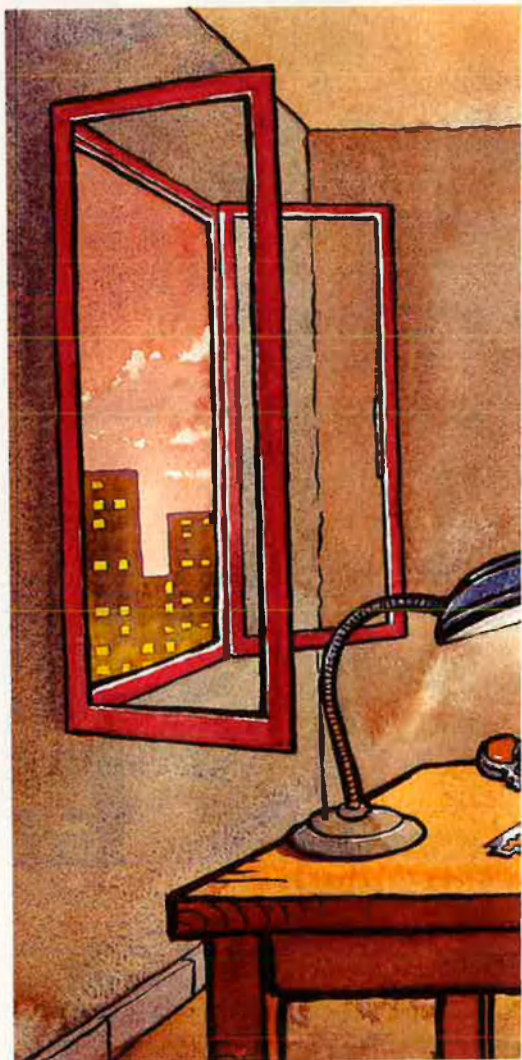
Una de les primeres novetats editorials catalanes de pes de l'any 91 ha estat, sens dubte, *Suïcidi Manual d'ús (Història, tècnica, actualitat)* dels escriptors francesos Claude Guillon i Yves le Bonniec. Tots dos ja havien publicat, el 1979, *Ni Vieux ni Matres, guide à l'usage des 10-18 ans*, tan polèmic com aquest, "llibre de l'índex" l'ha publicat en català i per ara sembla que ha iniciat el seu camí amb discreció, lluny de l'escàndol i la controvèrsia pública que va provocar a França (1982). El llibre, prohibit en aquest país, ha arribat a costar diversos judicis als seus autors. Una de les acusacions, la d'inducció al suïcidi, va arribar a provocar discussions al Senat i a l'Assemblea Nacional que van acabar en una modificació del codi penal francès (1987). Les penes a què s'arriscava l'editor, Alain Moreu, l'han obligat a renunciar a noves edicions. Es tracta d'un llibre-dossier en la línia del periodisme d'investigació, molt documentat. Defensa una postura honesta, pràctica i denunciadora de la hipocresia social que envolta temes com el del suïcidi. El tema és delicat i l'estudien des del punt de vista històric i ètico-moral. Això col·loca el suïcidi al costat de qüestions com l'eutanàsia, que posen en confrontació els drets de l'individu amb les normes de conservació de la societat.

Alguns dels temes de l'índex ja ens indiquen el tarannà del treball; "Una plaga social", "Xerrameca oficial i dissuasió privada", "El dret del suïcidi", "La repressió del suïcidi secundat", "Una reivindicació revolucionària", "Els militants de la mort dolça", "Elements per a una guia del suïcidi." El suïcidi és la màxima expressió de la llibertat de l'individu. I això pot ser perillós: "L'estat democràtic reglamenta els costums, els amors, les gestacions..." (p. 10) és per això que la societat tendeix a considerar el suïcidi un atemptat o una agressió. L'agressivitat és un dels trets principals del suïcidi, ja que és un acte destructiu que amaga sovint una heteroa-

gressivitat reprimida. Els psiquiatres diuen que matar-se és realitzar de manera fantàstica o inconscient la mort d'un altre. La denúncia social que això implica és molt evident (cartes a l'entorn, amenaces probables, al·lusions a la responsabilitat dels altres...) i els mecanismes de la societat no estan preparats per afrontar-ho. Es per això que, irònicament, la llei castiga el suïcidi. La religió catòlica condemna el suïcidi per revolucionari. La vida és de Déu, ell la dona i ell la pren. I qui s'atreveix a disposar de la seva vida es condemna eternament per haver desafiat Déu. *El suïcidi. Manual d'ús* assenyala, una mica sorneguerament, les contradiccions de l'Església en aquests temes. Amb qüestions com la dels màrtirs, suïcides encoberts. O la del mateix Jesús: "Si Crist Déu morí, és que va consentir-hi...", diuen Guillon i le Bonniec citant Tertul·lià, un dels Pares de l'Església (p. 71).

El suïcidi apareix com una alteració greu del comportament, ja que contradiu l'aparent primer instint de l'home, que és el de la conservació de la vida. Però això és ambigu. Perquè des del principi dels temps —i segurament perquè l'home és l'únic animal racional— la mort exerceix igualment una misteriosa fascinació. Així el suïcida tradueix una connivència entre instints oposats, instints de vida i de mort. El suïcidi sempre és un acte ambivalent. D'una banda, el suïcidi intenta dirigir i exercir una pressió afectiva sobre els altres (noció de suïcidi-xantatge). D'altra banda, el suïcida expressa amb el seu gest un sentiment d'amor i de desig afectius, una temptativa per recuperar l'amor i l'estimació perdudes. Hi ha un aspecte defensiu, també: el suïcidi representa un acte de protecció de l'individu davant d'un perill real, imaginarari o delirant.

Els manuals de psiquiatria atribueixen al suïcidi la fase terminal de processos depressius que contenen uns símptomes força semblants: extrem dolor moral, amb pèrdua de la seva estima; sentiment d'in-

ferioritat i dificultat de projectar-se en el futur; inhibició intel·lectual i psicomotriu; pèrdua de gust per les coses i els individus; reducció dels contactes socials i afectius i desinterès per l'activitat sexual; trastorns somàtics, com ara insomni i pèrdua de la fam; angoixa, amb exageració de les inquietuds de la vida quotidiana; malenconia, amb tristesa intensa. Tot plegat desemboca en una manca de ganes de viure que es materialitza per dues vies

absolutament previsibles:

1. El *raptus* del suïcidi: impulsos suïcides, que apareixen en moments de gran ansietat.
2. Suïcidi premeditat, minuciosament preparat i realitzat impunement.

Tant en un cas com en l'altre, de vegades es donen suïcidis col·lectius, quan el suïcida desitja d'endur-se amb ell els membres del seu entorn, sobretot els de la seva família.

La idea de suïcidi sempre és molt present en l'ànima del deprimat i està en relació amb l'estat d'angoixa en què es troba.

principalment depressiva, o per causa, paradoxalment, d'una millora de l'individu, que, per exemple després d'un accident, pren consciència de la seva existència disminuïda i devaluada.

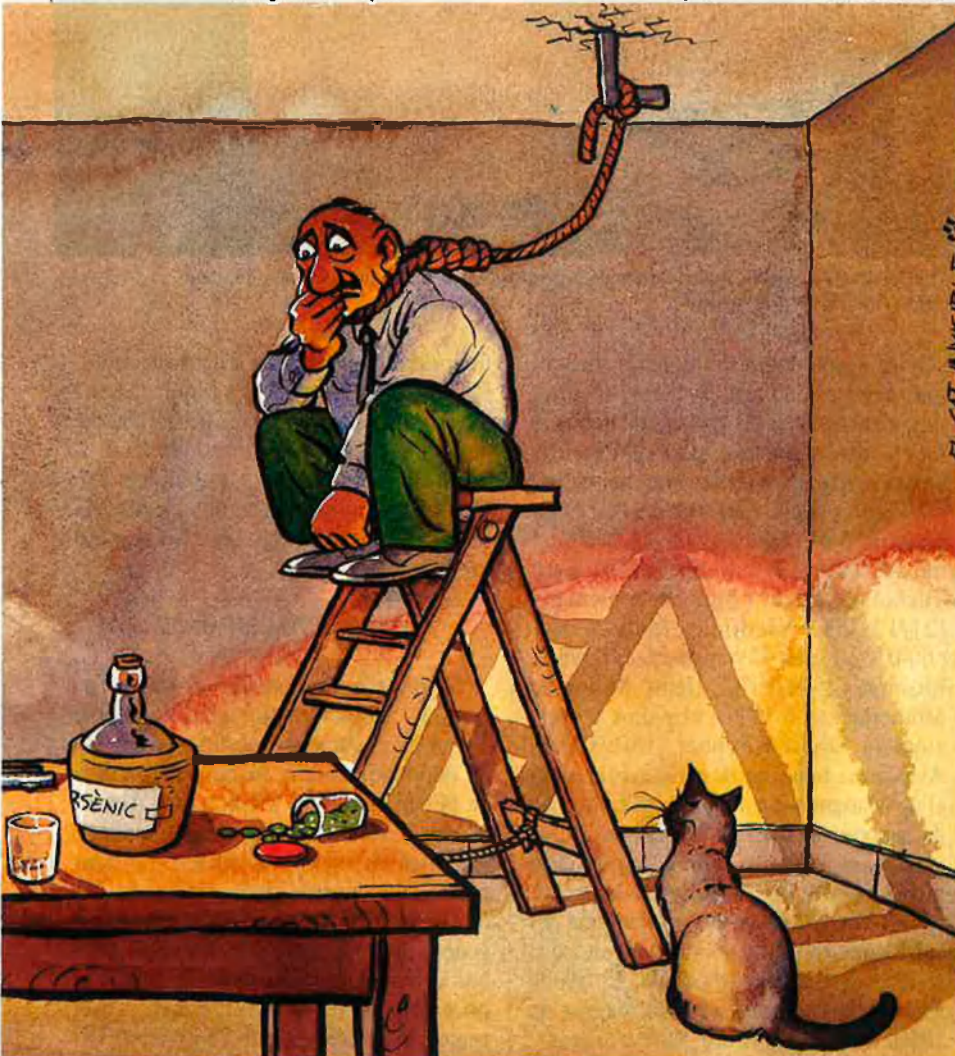
En qualsevol cas, a *Suïcidi. Manual d'ús*, els seus autors no es qüestionen per què hi ha suïcidis. Troben normal que un disposi de la seva vida i l'únic que fan és parlar-ne. Perquè qui vulgui morir ho pugui fer. En aquest sentit, el capítol X, "Elements per a una guia del suïcidi", és modèlic per l'honestetat, alhora que per la discreció amb què ho tracta. Precisament,

d'utilitat, és a dir, que està en relació amb altres individus, amb la societat, etc. els mitjans emprats (ingestió de medicaments, etc) deixen un temps fins a la consumació de l'acte, i permet una més o menys aparent *mise en scene*; cartes de comiat, etc. I, sovint, la intervenció mèdica. És a dir, els autors de *Suïcidi. Manual d'ús* defensen el dret a suïcidar-se i a parlar-ne. Perquè, tal com diuen, el drama dels suïcides és que "no més els consideren seriosament en estat de cadàvers" (p. 231).

No ha d'assimilar-se automàticament el

Cleopatra, una suïcida famosa i enginyosa

El suïcidi de la reina Cleopatra, esdevingut l'any 30 d.C., ha acabat per estar envoltat de misteri. El testimoni de Plutarc ha donat peu a una creença que s'ha mantingut durant molts segles: la mort de Cleopatra a causa de la picada d'un àspid. Fins i tot la iconografia ha recollit bondadosament aquest testimoni i les imatges de la bella reina aplicant la boca de l'animal damunt d'un pit –en general l'esquerre– han sovintejat en totes les èpoques. La versió oficial de la mort de Cleopatra va donar-la el seu metge Olimp i va ser recollida directament per Plutarc. Hi explica el savi grec com se les va enginyar la reina d'Egipte per poder fer entrar allò que havia de causar-li la mort en un palau fortament custodiat pels soldats d'Octavi: la història del pagès que ofereix una cistella de figues que oculta la serp mortal. De fet, l'àspid en qüestió no té res a veure amb el conegut escurçó de casa nostra (*Vipera aspis*); probablement es tractava d'una cobra egípcia (*Naia haie*), denominada "àspid" pels antics, el verí de la qual encaixa més amb les versions de la mort de la reina. Des de l'antiguitat es coneixia que la mossegada d'aquesta serp provocava una mort relativament indolora, i aquest era un dels finals que sovint es donava a triar als presoners polítics de qualitat en lloc de la tortura fins a la mort. El problema és que fa uns dos metres i no ens la imaginem enroscada al fons d'un cistell gegant ple de figues i dut necessàriament per dos esclaus forçuts. La veritat és que el suïcidi de Cleopatra està envoltat de misteri i al llarg del temps ha merescut l'atenció d'especialistes i literats. ¿Cal recordar el final de la reina en l'obra de Shakespeare? La cistella plena de petites serps bellugant-s'hi i que la mossegaven als llavis, als pits i al braç mentre la reina pronunciava paraules majestoses.

Per exemple, l'escriptor hongarès Arthur Loestler i la seva esposa van suïcidar-se el 3 de març de 1983 perquè no volien viure la indefensió i la dependència que causa la vellesa. Aquestes actituds i decisions no són sempre directament expressades, però l'intent de suïcidi és un dels riscos més grans de la depressió. El suïcidi representa el risc més alt de mortalitat en psiquiatria (sobre un 20% dels casos), ja sigui per causa d'una afecció psiquiàtrica,

una de les coses que es destaquen en el llibre és que no es constata una correlació directa entre l'èxit en el suïcidi i la voluntat de morir. El dolor físic del suïcida, que és mínim en comparació amb el seu dolor moral, no intervé mai en l'elecció del procediment. Això explica que els procediments que tria el suïcida malencònic són sempre radicals; es penja, es mutila, es defenestra, s'ofega. Ben al contrari del neuròtic, on el suïcida revesteix aspectes

Mètodes recomanats per inadvertència

Una de les parts més interessants de *Suïcidi. Manual d'ús (Història, tècnica, actualitat)* és la que es dedica a espigolar entre la premsa francesa fora de tota sospita i hi descobreix —deixant de banda les formes violentes dels suïcides mitjançant trets, llançament al metro, cordes, o ganivets— tot de comentaris escampats inconscientment que donen la més completa informació per suïcidar-se. Alguns exemples:

— "10 grams de fulles seques i 40 grams de fulles fresques de didalera, la tornasolada flor d'estiu, resulten mortals..." (*La Vie*, 13-19/9/1977).

— "50 grams de farina borda fresca contenen 5 mil.lígrams de fal.loïdina i de 7 a 8 mil.lígrams d'amantina; prou per matar un home de setanta quilos..." (*Le Monde*, 13/10/1976).

— "Per a un subjecte amb bona salut, el Valium pres sol no és mortal. Un subjecte de constitució robusta pot absorbir-ne fins a 1 gram o 1'5 grams sense perill..." (*Minute*, investigació encarregada als laboratoris Roche, 7/2/1980).

— "5 tubs de Tranxene-10, 2 flascons de Droleptan, 1 de Laronxyl, un litre de whisky igual a dos dies de coma profunda i un de semi-coma: ¡va fallar!" (*Liberation*, 14/5/1980).

— "...Un cas d'ingestió d'un centenar de comprimits d'Equanil: Coma, hospital i tractament psiquiàtric". (*Liberation*, 12-13/1/1980).

El dolor físic del suïcida, que és mínim en comparació amb el seu dolor moral, no intervé mai en l'elecció del procediment.

A-4XIU

suïcidi a una noció de malaltia mental, més aviat el contrari. Trobem suïcides, precisament, entre els apartats de població més lúcids i sensibles a les contradiccions del món actual: escriptors com per exemple Virgínia Woolf (28/3/1941); l'escriptor peruà José M. Arguedas (26/11/1969), el mexicà Jaime Torres (13/5/1974); Kurt Tucholsky, poeta i periodista alemany (21/12/35); Vladimir Maiakovsky (14/4/30); Ernest Hemingway (2/7/1961); Mishima (25/11/1970), Henry Millon de Motherlant (8-6-1972), el pintor expressionista Ernest Kirchner (15/6/1938). Això sense traure casos característics com el de Mariano José de Larra, que, incapaç de suportar la situació del seu temps, es va suïcidar amb una pistola, mirant-se al mirall (febrer de 1837), o el del poeta anglès Thomas Chatterton, paradigma del suïcida pre-romantic, mort als divuit anys, el 1770, per ingestió d'arsènic. El cas de Cesare Pavese, mort una nit d'agost de 1950, és clar. En el seu diari *L'ofici de viure* ho explica clarament: 10/11/1938: "La literatura és una defensa contra les ofenses de la vida. L'altra defensa és el silenci. Però cal imposar-se'l, no deixar-se'l imposar. Ni per la mort. Triar nosaltres, encara que sigui un mal, és l'única defensa contra aquest mal. Aquells que ja de mena saben sofrir tenen avantatge; així es desarma el sofriment i se'n fa creació nostra, elecció, resignació. Justificació del suïcidi. Aquí la caritat no té lloc. ¿O potser la caritat de debò no és, aquest violent

fugir de si mateix?". 17 d'agost de 1950. Els suïcidis són homicidis tímids. Masoquisme en comptes de sadisme, 18 d'agost de 1950: "Em pensar-hi, sembla fàcil. I, tanmateix, hi ha donetes que ho han fet. Cal tenir humilitat, no orgull. Tot això fa fàstic. Prou paraules. Un gest. No escriuré més".

DADES ESTADÍSTIQUES

Segons expresa *Suïcidi. Manual d'ús* (p. 31), "un percentatge gens negligible d'aquests documents (certificats mèdics de defunció) descriu malament la causa de la defunció o no n'indica cap. Alguns suïcides, o més aviat les seves famílies, camuflen el suïcidi d'accident o de mort natural. La denegació del suïcidi és sistemàtica, quan es tracta d'un infant. En general la major part dels estudiosos sobre el suïcidi reconeixen de bon grat la poca fiabilitat de les estadístiques...". Cal esmentar la dificultat de comprensió del fenomen del suïcidi, a causa de la interferència de nombrosos factors socials, econòmics, culturals, etc. Altres paràmetres són: professió, situació matrimonial o amorosa, habitatge, servei militar, importància de les supersticions, pràctiques religioses, entorn rural... Una altra petita llista de suïcides famosos ens ho confirma:

- Getúlio Vargas, president del Brasil (24/8/54).

- Silvestre Antonio Guzmán, president de

Ferrater i uns quants més

La nòmina d'escriptors en llengua catalana també compta amb alguns suïcides il·lustres. Potser el que més ha impactat les darreres generacions acadèmiques i literàries ha estat Gabriel Ferrater, que es va suïcidar a Sant Cugat del Vallès el 25 de maig de 1972. Dir Gabriel Ferrater és sinònim de tertúlies a casa de Carles Riba; de fer amb Carles Barral, amb el seu germà Joan, amb Gil de Biedma o Juan Goytisolo, entre altres, la revista *Laye*; de no acabar la carrera de Ciències Exactes, i sí la de Filosofia i Lletres; dels poemes d'un poeta de vida literària efímera, de crisi intel·lectual com Hemingway per deixar de ser —per no arribar mai als cinquanta anys— i per tenir una mort com qualsevol altre; el suïcidi, de ser el més "guapo" dels escriptors catalans del moment, segons Marta Pessarrodona; de plegar de fer poesia i interessar-se només per la lingüística, de no acceptar la proposició de

ARXIU

col·laboració feta per Joan Coromines, de vendre's simbòlicament la biblioteca, de ser símbol generacional i pont perdurable entre generacions històricament alienades (Carles Riba, Josep Carner, Eduard Valentí, Joan Vinyoli, Josep Elias i els més joves d'una altra banda), d'exercir d'intel·lectual seductor i fascinant, d'exercidor de mestratge

a la Universitat Autònoma de Barcelona; en fi, de ser lligam dels escriptors castellans de Barcelona amb els catalans (lligam que, si es fa cas del testimoni de Carles Barral a les seves memòries, va acabar-se amb la seva mort).

No es pot oblidar la contribució catalana a la utopia modernista del canvi de segle. Capitanejats per Raimon Ca-

sellas, que es va llançar al tren a Sant Joan de les Abadesses el 1910; tenim els esperits romàntics, malaltissos i pessimistes de poetes com Antoni Isern (Alcover, 1883-Castell de Borriac, Cabrera, 1907), que es va llançar a un pou o el del prosista i pintor Hortensí Güell (Reus, 1876-1899) o de l'escultor Carles Mani (Tarragona, 1866-Barcelona, 1911).

la Rep. Dominicana (4/7/82).

- Robert Boodin, ministre de treball de França (30/10/79).

- Marilyn Monroe, actriu (5/8/62).

- Jorge Mistral, actor (20/4/72).

- Alberto Santos Dumont, aviador famós (24/7/32).

- Ivar Kreuger, el potentat suec anomenat "rei dels mistos" (12/3/32).

- Alexandre Staviski, estafador (8/1/34).

Amb tot, els autors de *Suïcidi. Manual d'ús* admeten "de bon grat que les estadístiques oficials sobre el suïcidi ofereixen unes magnituds acceptablement ben distribuïdes, però res més" (p. 32). Algunes d'aquestes dades són:

1. Una xifra relativament estable per als països occidentals és la de 17'5% de la mortalitat general.

2. Es produeixen de vint a trenta suïcidis per any i per cent mil habitants. Per exemple, a França es produeixen entre deu i quinze mil suïcidis anuals. També se sap que per cada suïcidi, hi ha entre vuit i deu intents no recixits.

3. El nombre d'intents és superior en la

dona, però el de suïcidis consumats es superior en l'home.

4. El suïcidi infantil és ínfim però va en augment progressiu.

5. Els intents de suïcidi són més freqüents en l'època de l'adolescència. El nen, abans dels sis o set anys no té consciència de la mort, per tant, difícilment pot parlar-se de suïcidi.

6. El nombre de suïcidis augmenta durant la matinada i durant la primavera i el principi de l'estiu.

En el llibre no entren a discutir-se suïcidis de "pintoresca morbidesa" (pàg. 19), de valor patològic perfectament discutible. Són els casos de certes pressions culturals o circumstancials: l'hara-kiri, els kamikazes japonesos o els pilots suïcides palestins, els bonze com Jan Palach, vaques de fam fins a la mort, els resistents que es mataven per no confessar sota els efectes de la tortura, els que es maten per no afrontar un judici que els durà a la mort segura (Hitler, Goebbels, etc.), els "suïcidis" obligatoris, persones a qui deixen triar entre matar-se o ser morts (Sò-

crates, Sèneca, etc.), els casos de sectes, com el suïcidi massiu de la de Jim Jones, etc.

El llibre de Claude Guillon i Yves Le Bonniec és exemplar. Perquè defensant el dret a la "mort dolça", defensen paradoxalment la vida. Precisament en moments com l'actual, en què tan poca gent disposa de la vida de tants milers de persones, gairebé resulta irònic discutir el dret de l'individu a morir quan li ve de gust. Perquè, tal com demostren en el llibre, els suïcides no esperen que la societat els atorgui aquest dret. Se'l prenen i l'executen igualment sense demanar permís. Donna Asloch, de 14 anys, de San Francisco, patia cardiopatia irreversible. Necessitava un cor imprescindiblement i immediatament. Felipe Garza, de 15 anys, n'estava enamorat. Va dir a sa mare que es moriria, que donessin el seu cor a Donna. Pocs dies després, el 7 de gener de 1986, va patir una embòlia cerebral. El seu cor va substituir el de Donna. Ens fa l'efecte que no hi ha legislador capaç de regular-ho, això.

Lluís-Anton Baulenas